

Jasan i važan orijentir za daljnji razvoj lingvističke bosnistike:

Zenaida Karavdić, *Bibliografija radova o bosanskom jeziku 1990–2020*, Institut za jezik, Sarajevo, 2021

U izdanju Instituta za jezik Univerziteta u Sarajevu, u ediciji Radovi, dolazi značajno djelo: *Bibliografija radova o bosanskom jeziku 1990–2020*. Riječ je o knjizi koju priređuje viša stručna saradnica Instituta za jezik u Sarajevu mr. sc. Zenaida Karavdić. Knjiga je objavljena 2021. godine, s 456 stranica u elektronskom izdanju. Dostupna je na internetskoj adresi: <http://izj.unsa.ba/edicija-radovi/>

Gledano u cijelosti, knjiga je strukturirana tako da u prvom dijelu donosi uvodna razmatranja s teorijskim okvirom u vezi sa etabliranim lingvističkim bibliografijama u svijetu, promatranim dijahronijski i sinhronijski (historijski pregled i savremeno stanje). U uvodnom dijelu autorica ujedno daje formalni opis o korištenom standardu i procesu sistematizacije, predmetni i vremenski obuhvat te izvore za bibliografiju, uz informacije o kategorijama i rasporedu radova, kao i načinu navođenja bibliografskih jedinica. Glavni dio knjige obuhvata minuciozan pregled radova u tridesetogodišnjem vremenskom rasponu – od 1990. do 2020. godine. Radovi se navode u prilagođenom harvardskom stilu. Zaključna razmatranja daju se u dijelu pod naslovom *O razvoju lingvističke bosnistike na osnovu Bibliografije radova o bosanskom jeziku*, s rezimeom na bosanskom i engleskom jeziku, te općom literaturom.

Dodatak u vidu indeksa autora i urednika zaključuje ovo hvale vrijedno djelo. U ovu bibliografiju ušli su samo naučni i stručni radovi, što znači da su izostavljeni nelingvistički radovi o bosanskom jeziku, prikazi i udžbenici bosanskog jezika, uz izuzetak udžbenika za učenje bosanskog jezika kao stranog s obzirom na aktuelnost takvih izdanja.

Glavni motiv za nastanak ovog djela, kao ističe autorica, jeste doprinos razvoju lingvističke bosnistike uvažavajući principe akribičnosti, preglednosti, tačnosti, pouzdanosti, dosljednosti i znanstvenosti. Ukazuje se i na glavne probleme u tom procesu, prvenstveno na ograničene resurse i mali broj istraživača. U tom je smislu ovo djelo značajna osnova ali i jasan pregled tridesetogodišnjeg perioda u kojem se promatra razvoj lingvističke bosnistike.

Značaj indeksnih baza podataka (prvenstveno baza Web of Science i Scopus) nešto je manje prepoznat u okviru, kako ih autorica naziva, nacionalnih disciplina, kakve su historija i lingvistika (za razliku od tehničkih nauka i medicine, u kojima je odavno prepoznata korist od takvog pristupa). Stoga je ova knjiga vođena i pragmatičnim ciljevima – da se olakša pristup izvorima podataka, popularizira rad i poveća citiranost autora navedenih radova.

U osvrtu na status lingvističkih bibliografija u svijetu autorica ukazuje na to da se ova ideja na evropskom tlu javlja krajem Drugog svjetskog rata. Detaljne informacije o slavenskim bibliografijama autorica daje u poglavljju *Lingvističke bibliografije u svijetu i kod nas – historijski pregled i savremeno stanje*, uz konstataciju da je u tim bibliografijama nedovoljan broj radova o bosanskom jeziku.

Kada je o Bosni i Hercegovini riječ, informacije o radu Instituta za istraživanje Balkana ukazuju na početke ove bibliografske djelatnosti kod nas već na samom početku 20. stoljeća. Ukazuje se i na nezamjenjivu ulogu *Bosanskohercegovačkog dijalektološkog zbornika* te *Bibliografije izdanja Instituta za jezik u Sarajevu*.

Jedno od posebnih pitanja u izradi ove bibliografije jeste i pitanje statusa samih radova u vezi sa složenošću jezičkih odnosa i naziva bosanskog jezika u tim radovima. Na str. 15–16. autorica daje detaljno objašnjenje ove dileme:

Pored formalnog kriterija, a to je da je u naslovu, apstraktu, ključnim riječima ili u samom tekstu naznačeno da je tema (i) bosanski jezik, uzeti su u obzir i radovi u kojima se to formalno ne navodi, ali građa, teritorijalni obuhvat ili ciljna grupa podrazumijevaju bosanski jezik. Tako su uvršteni radovi:

- u dijelu o staroslavenskom, preciznije bosanskoj redakciji staroslavenskog jezika, oni koji se tiču spomenika za koje je utvrđeno da pripadaju bosanskoj redakciji staroslavenskog jezika (Kardaš, Ramić-Kunić 2018), bez obzira na to u koju ih redakciju autori smještali;
- u dijelu o srednjovjekovnim spomenicima, oni koji se tiču (i) spomenika pronađenih na području Bosne i Hercegovine, a nisu nesumnjivo dio srpske ili hrvatske tradicije u BiH (npr. vezani za pravoslavnu ili katoličku crkvu);
- u dijelu o epici, oni koji govore o pjesmama koje potječu iz bošnjačke tradicije (što se vidi recimo po imenima u pjesmama);
- u dijelu o franjevcima, oni koji govore o jeziku franjevaca u periodu od 16. do 18. st. koji su svoj jezik nazivali (i) bosanskim;
- u dijelu iz perioda austrougarske uprave, oni koji se tiču časopisa u kojima su objavljivali Bošnjaci ili pisaca koji pripadaju korpusu bošnjačke književnosti ili pak zvaničnog jezika prije 1907. godine i ukidanja pravnog statusa naziva bosanski za jezik;
- u dijelu o historiji književnog jezika, i oni koji se tiču pokušaja standardiziranja bosanskog jezika od sedamdesetih do devedesetih godina 20. st., kao i oni iz perioda prije zabrane naziva;
- u dijalektološkom dijelu, oni koji se tiču govora stanovnika koji svoj jezik nazivaju bosanskim;
- u onomastičkom dijelu, ako je u njima riječ o nazivima bilo geografskih područja u kojima žive stanovnici koji svoj jezik nazivaju (i) bosanskim, ili pak imenima tih stanovnika;
- u gramatičkom i ostalim dijelovima, oni koji se odnose i na bosanski jezik i objavljeni su u Bosni i Hercegovini (s očitom takvom intencijom inostranog autora) ili na građi iz bosanskog jezika

(dijalektološkoj, pisci iz korpusa bošnjačke književnosti...), na-
ročito oni s početka datog perioda.

Izvori za bibliografiju su kombinirani, pod čim se misli na fizičke i di-
gitalizirane izvore. Riječ je o brojnim zbornicima radova s naučnih sku-
pova, s posebnim osvrtom na zbornike koji su izašli u okviru Instituta
za jezik u Sarajevu. U našem prikazu ove bibliografije, s obzirom na
aspekt i znanstvenu bazu iz koje promatramo navedeno djelo, isklju-
čivo vođeni informativnom funkcijom, svjesno dajemo više prostora
izvorima i autorima/autoricama iz našeg neposrednog okruženja, pod
čim se misli na izdavačku djelatnost u okviru Tuzlanskog univerziteta
i pripadajućih časopisa. Napominjemo da ovaj pristup nije vođen pret-
postavljenim vrijednosnim sudovima, nego – još jednom naglašavamo
– informativnom funkcijom, s ciljem ukazivanja na izvore i istraživače
koji su bliže vezani za Univerzitet u Tuzli te domaće časopise, uključu-
jući časopis DHS. U Bibliografiji se, stoga, ističu časopisi:

- *Bosanski jezik*, časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika,
Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli;
- *Lingvazin*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli;
- *Bosnistika plus*, Institut za bosanski jezik i književnost u Tuzli, Tuzla;
- *Gradovrh*, časopis za književno-jezična, društvena i prirodoznan-
stvena pitanja, Matica hrvatska, Tuzla;
- *DHS – Društvene i humanističke studije*, Filozofski fakultet
Univerziteta u Tuzli, Tuzla.

U korištenim izvorima, autorica, pored ostalih, ukazuje i na značaj slje-
dećih bibliografija:

- Bulić, Refik (2012), "Bibliografija bosanskohercegovačke dijalekto-
logije do 2012. godine", *Bosanski jezik, časopis za kulturu bosanskoga
književnog jezika*, 9, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, 173–189.
- Bulić, Refik (2011), "Bibliografija radova objavljenih u časopisu
Bosanski jezik od 2000. do 2010. Godine", *Bosanski jezik, časo-
pis za kulturu bosanskoga književnog jezika*, 8, Filozofski fakultet
Univerziteta u Tuzli, 179–184.

- Klimentić, Edna (2012), "Bibliografija radova o jeziku i književnosti koji su objavljeni u Zborniku radova Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli (ISSN 1512–6021) do 2011., Godine", *Bosanski jezik, časopis za kulturu bosanskoga književnog jezika*, 9, Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, 167–172.

U bibliografiju su ušli radovi objavljeni u časopisima i zbornicima radova, poglavla u knjigama i same knjige – monografske publikacije ili zbornici radova. Svoje mjesto našli su i magistarski radovi te doktorske disertacije. Donosimo cjelovit prikaz glavnog dijela Bibliografije, strukturiran tako da se tematska oblast daje u vidu masno otisnutog naslova, s navedenim pripadajućim cjelinama pod tim naslovom. Iz ranije navedenog razloga, uvažavajući ostale kolegice i kolegice, detaljnije navodimo autorice i autore iz našeg neposrednog okruženja, odnosno one koji su svojim radovima bliže vezani za naše područje. Imena navodimo u vidu pripadajuće fusnote, najčešće po redoslijedu kako je u Bibliografiji. Uz napomenu da se većina autorica/-a javlja više puta, s obzirom na ograničenja ove vrste radova, ime navodimo samo jednom u okviru određene tematske cjeline.

Historija jezika

- Srednji vijek – bosanska redakcija staroslavenskog jezika
- Srednji vijek – svjetovni tekstovi¹
- 16–18. stoljeće – općenito²
- Usmena književnost³
- Alhamijado⁴
- Jezik franjevaca⁵
- Krajišnička pisma⁶

¹ Turbić-Hadžagić, Amira; Gabrić-Bagarić, Darija; Nakaš, Lejla; Jamakosmanović, Zumreta; Smajlović, Indira (Šabić, Indira); Kardaš, Mehmed; Hrnjica, Samra; Isanović, Amela; Hodžić, Muhamed; Curić, Merlin; Nikolić, Marijana;

² Neweklowsky, Gerhard; Nakaš, Lejla;

³ Imamović, Hurija; Kalajdžija, Alen; Trumić, Selma; Klimentić, Edna;

⁴ Kadrić, Adhan; Skopljak, Altijana; Nurkić, Azra; Kasumović, Ahmet; Mønnesland, Svein;

⁵ Gabrić-Bagarić, Darija; Petrović, Marica; Nikolić, Marijana; Tomić, Ivana;

⁶ Turbić, Hadžagić, Amira; Kasumović, Ahmet; Imamović, Adisa; Klimentić, Edna; Džanić, Amira; Imamović, Hurija; Nakaš, Lejla; Ćemalović-Dilberović, Elvira;

- 19. – početak 20. stoljeća⁷
- Historija književnog jezika⁸
- Etimologija

Dijalektologija⁹

Onomastika¹⁰

- Antroponomastika¹¹
- Toponomastika

Gramatika općenito¹²

Fonetika i fonologija¹³

- Akcentologija¹⁴

Morfologija

- Oblici¹⁵
- Vrste riječi¹⁶
- Tvorba riječi

Sintaksa

- Prosta rečenica¹⁷

⁷ Petrović, Marica; Taletović, Mehmedalija;

⁸ Šator, Muhamed; Turbić-Hadžagić, Amira; Bulić, Halid; Ahmetašević, Hedija;

⁹ Kasumović, Ahmet; Bulić, Refik; Džanić, Almira; Kalajdžija, Alen; Džogović, Alija; Čušić, Tarik; Brkić-Međedović, Sedina; Jašarević, Adela; Klimentić, Edna; Husić, Senita; Hrnjica, Samra; Berbić Kolar, Emin; Gligorić, Igor Marko;

¹⁰ Kasumović, Ahmet; Muratović, Admir; Šabić, Indira; Nikolić, Marijana; Turbić-Hadžagić, Amira; Mušić, Elvir; Alić, Fahira; Kurtalić, Bahrija; Babić, Maja;

¹¹ Abazović, Lejla; Lagumđija, Zineta; Turbić-Hadžagić, Amira; Arnautalić, Mirsad; Smajlović, Indira (Šabić, Indira); Petrović, Marica; Bulić, Refik; Ibrišimović, Nihad; Haverić, Đenita; Šehović, Amela; Šišić, Mirsada;

¹² Bulić, Halid; Imamović, Adisa;

¹³ Aljukić, Bernes; Siručić, Fahira;

¹⁴ Kasumović, Ahmet; Imamović, Adisa;

¹⁵ Kasumović, Ahmet; Bulić, Halid; Ahmetović-Palić, Senka; Ćurković, Amela; Ibrišimović, Jasmina;

¹⁶ Kasumović, Ahmet; Turbić-Hadžagić, Amira; Bulić, Halid; Nikolić, Marijana; Šehović, Amela; Haverić, Đenita;

¹⁷ Hebib-Valjevac, Naila; Butković, Redžo; Palić, Ismail; Imamović, Adisa; Kasumović, Ahmet; Bulić, Halid; Habul-Šabanović, Izela; Imamović, Hurija; Arnaut, Alica; Kamenjaš, Minela; Beširović, Izet; Nazibegović, Sead; Brkić-Međedović, Sedina;

- Složena rečenica i tekst¹⁸
- Generativna gramatika
- Kognitivna i konceptualna gramatika¹⁹
- Semantika²⁰
- Leksikologija²¹
- Leksikografija²²
- Frazeologija²³
- Terminologija

Stilistika²⁴

Funkcionalni stilovi²⁵

Standardologija²⁶

- Pravopis²⁷
- Norma

¹⁸ Palić, Ismail; Bulić, Halid; Aljukić, Bernes;

¹⁹ Mustafić, Almir; Smajlović, Indira; Stuhli, Jasmina; Hodžić-Čavkić, Azra; Hajdarević, Emina;

²⁰ Duliman, Selma; Aljukić, Bernes;

²¹ Kasumović, Ahmet; Hrustić, Meliha; Bešić, Azra; Nikolić, Marijana; Džibrić, Amira; Jukan, Alma; Mustafić, Almir; Ćemalović-Dilberović, Elvira; Imamović, Adisa; Klimentić, Edna; Kurtić, Emina; Aljukić, Bernes; Kurtić, Fahira; Turbić-Hadžagić, Amira; Husić, Senita; Gološ, Enisa; Bajrić, Amela; Alić, Fahira; Bulić, Halid; Šljivić, Mersiha; HasićKurtić, Elvira; Filipović, Ivana; Muračević, Sandra; Bećirović, Alma;

²² Kasumović, Ahmet; Bulić, Halid; Butković, Redžo; Trhulj, Sead; Balta, Ivan; Nurkić, Mahmud; Mujagić, Hamza; Hasanbegović, Husnija; Mujezinović, Alija; Šarić, Muhibdin; Abdagić, Muhamed; Bulić, Refik; Smailović, Ismet; Imamović, Sejfulah; Ibrahimović, Faruk; Berberović, Šejla; Žunić, Nadira; Berberović, Nedim; Feta, Senaid; Nuhić, Fadil; Šarić, Muhibdin; Nikolić, Marijana; Knežiček, Tihomir; Knežiček, Željko;

²³ Aljukić, Bernes; Klimentić, Edna; Musić, Jasmina; Smajlović, Indira; MahmutovićRakovac, Alisa; Mustafić, Almir; Stuhli, Jasmina; Tomić, Ema; Hodžić-Čavkić, Azra; Nikolić, Marijana; Šabić, Indira;

²⁴ Puriš, Bernisa; Nikolić, Marijana; Bulić, Halid; Bajrić, Amela; Kamenjaš, Minela; Šehović, Amela; Haverić, Đenita; Katnić-Bakaršić, Marina; Klimentić, Edna; Imamović, Hurija;

²⁵ Nazibegović, Sead; Kasumović, Ahmet; Kurtić, Najil; Džihana, Amer; Ibrašimović, Jasminka; Ilić-Plauc, Jelena; Alić, Fahira; Aljukić, Bernes;

²⁶ Hadžagić, Amira; Memić, Nedad;

²⁷ Ilić, Jelena; Nikolić, Marijana; Pavlović, Tanja; Šehović, Amela; Klimentić, Edna; Bulić, Refik; Kasumović, Ahmet; Riđanović, Mithat; Hebib-Valjevac, Naila; Pašić, Nedžad; Nikolić, Marijana;

Kontrastivne i komparativne studije bosanskog i drugih jezika²⁸

- Bosanski jezik u kontaktu sa stranim jezicima²⁹

Bosanski kao strani jezik³⁰

Sociolingvistika³¹

Pragmalingvistika

Korpusna lingvistika

Tipološka lingvistika

Psiholingvistika

Bosanski jezik i rodne studije³²

Jezik pojedinih tekstova ili grupe tekstova³³

Pismo³⁴

Metodika i poučavanje bosanskog jezika kao maternjeg³⁵

Kultura govora

Jezička politika³⁶

²⁸ Hrustić, Meliha; Mešić, Sanela; Ilić, Jelena; Hanić, Jasmina; Jahić, Alma; Idrizi, Sadik; Imamović, Adisa; Tošović, Branko; Hrustić, Meliha; Palić, Ismail; Spahić, Edina; Zilić, Erminka; Brom, Przemyslaw; Hebib-Valjevac, Naila; Mustafić, Almir; Stuhli, Jasmina; Hanić, Jasmina; Delić, Merima; Vasić, Ivana; Džanko, Minka; Đuliman, Selma; Memišević, Tanja; Škrgić, Ilhana; Tomić, Ena; Kajtazović, Enisa; Stuhli, Jasmina; Hadžiabdić, Amra; Husejnović, Elmedina; Lutvić, Sanela; Mehinbašić, Jasminka; Puškarević, Vahid; Delić, Merima; Josipović, Jelena; Mehinović, Emira; Hodžić, Emina; Kusur, Hasna; Osmić, Maida; Suljagić, Meris; Mehmedović, Lejla; Nurikić, Amela;

²⁹ Mešanović, Meliha; Ilić, Jelena; Dedović-Canhasi, Suzana; Okičić, Melisa; Šuvalić, Armin;

³⁰ Aljukić, Bernes; Đapo, Larisa; Akbarov, Azamat;

³¹ Šehović, Amela; Nikolić, Marijana; Terzić, Rahima; Bulić, Halid; Đuliman, Selma; Čosić, Aida; Rakovac, Selma; Skenderović, Sabina;

³² Hadžialagić, Merima; Delibegović Džanić, Nihad; Žerić, Alma;

³³ Nikolić, Marijana; Šehić, Amira; Džibrić, Amira; Muratović, Admir; Selimović, Amela; Mahmutović, Amela; Malikić, Meliha; Oraščanin, Fatima; Aljić, Nerma; Softić, Emina; Alić, Fahira; Sudar-Sivro, Slavica; Muratović, Admir;

³⁴ Kulić, Aldijana;

³⁵ Nazibegović, Sead; Beširović, Izet; Pašić, Nedžad; Barać, Admira; Brodlić, Asima; Halkić, Irma; Kuč, Albina; Kurtalić, Dženana; Mujanović, Lejla; Mutapčić, Meliha; Čikarić, Esma; Hrnčić, Senija; Turbić-Hadžagić, Amira;

³⁶ Petrović, Marica; Bulić, Halid; Đurović, Žarko L.;

Status bosanskog jezika³⁷

Naziv bosanski jezik³⁸

Bosanski jezik kao identitet³⁹

Bosanski jezik i politika

Građa i bibliografije⁴⁰

Općenito⁴¹

Na kraju ističemo da je značaj ovakve bibliografije i u tome što omogućava pregled razvoja lingvističke bosnistike, s uvidom u oblasti koje su više, odnosno manje razvijene. Iz autoričine detaljnije analize zastupljenosti određenih vrsta radova pokazuje se da su radovi iz historije jezika prilično dobro zastupljeni, kao i radovi iz dijalektologije, dok je značajno manje radova iz fonetike i fonologije, kao i iz akcentologije te iz oblasti učenja bosanskoga kao stranog jezika. Daje se i osvrt na brojne kontrastivne studije kojima se bosanski jezik postavlja naspram drugim jezicima, a posebno su istaknute oblasti iz kojih, nažalost, nema objavljenih radova.

Ipak, ova bibliografija predstavlja jasan i važan orijentir za daljnji razvoj lingvističke bosnistike.

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Committee of Publishing Ethics).

³⁷ Babačić, Izeta; Hadžiefendić-Parić, Remzija; Hajdareyić, Hadžem; Imširović, Jasmina; Kaćka, Muljaim; Kršo, Aida; Mustafić, Suljo; Šemsović, Sead;

³⁸ Malezanović, Nebojša; Bulić, Refik; Kasumović, Ahmet; Ešić, Šimo;

³⁹ Bulić, Halid; Kalajdžija, Alen; Kasumović, Ahmet; Turbić-Hadžagić, Amira;

⁴⁰ Kujundžić, Enes; Bulić, Refik; Klimentić, Edna; Džanko, Muhidin; Curić, Merlin; Bešić, Edina;

⁴¹ Hebib-Valjevac, Naila; Musić, Elvir; Kasumović, Ahmet; Bulić, Halid; Mutapčić, Edin; Arnautalić, Mirsad; Turbić-Hadžagić, Amira.